

A HOMORÓD-ALMÁSI UNITÁRIUS TEMPLOM SZÁZ ÉVES JUBILEUMA.

Egy nagy és lélekemelő ünnepély folyt le folyó évi szeptember 19-én H.-Almásón. A templom száz éves jubileuma. Templom-, torony- vagy orgona-szentelés oly események e népnél, a melyekről még az unokák is elragadtatással beszélnek. A zsinatok pedig korszakot alkotnak az ekklézsia történetében. Az 1845-iki zsinat óta ily nagy gyülekezet s ily fontos ünnepély nem volt e helységben.

Láthatni egyházunk vezérférfiait, közelökben lehetni s hallani az igét a főpásztor ajkairól, keresve-keresik, várva-várják arra az alkalmakat. Szemeik boldogok, hogy látnak és füleik hogy hallanak. Az elmúlt száz év alatt e templomban imádkozók közül sokan kívánták volna látni azokat, a melyeket a most élő nemzedék láta, de nem láthatták, és hallani az öröm s hálaadó énekeket, de nem hallhatták. Csaknem két nemzedék szállt azóta a sirba. Az építőket és jubilálókat száz év választja el egymástól. Azok s ezek is boldogoknak, szerencséseknék érezhették s érezhetik magokat. Azoké a léte-sítés, ezeké a fentartás érdeme.

Jaj a népnek, mely az Isten házát elhanyagolja, nem gyakorolja! Az ilyennél az erkölcsök meg vannak romolva. Ennek kezei között összedől az ősök által épült templom s sirnak a Sionnak útjai, mert nincsen a ki felmenjen az innepre.

Ily jaj a h.-almási népet soha sem illette. Most is az Ur háza iránti szerelemtől hevülve, kegyeletes érzéssel és valódi örömmel eltelve, ragadták meg az alkalmat, hogy ősök által épített díszes templomuk száz éves jubileumát megüljék. E tettük is erényeik közzé sorozható.

Száz évvel ezelőtt az akkori püspök Lázár István tartotta a templomfelszentelő beszédet. Közohajtás volt most is, hogy a jubileum fényét egyházunk feje, püspök Ferencz József ő méltósága, becses megjelenésével emelje. Az ekklézsia óhajtságának engedve, szeptember 17-én utnak indult Kolozsvárról.

Héjasfalván a Sz.-Kereszturi unitárius tanári kar testületileg fogadta. Sz.-Kereszturon meglátogatta a gymnasiumot s egy estvét a tanárok társaságában töltött. Másnap, sept. 18-án ment Sz.-Udvarhelyre. Bögöznél az Udvarhelyjárás szolgabirája Soó Károly többed-magával fogadta. Sz.-Udvarhely város intelligentiája F.-Boldogasszonyfalva között hosszu kocsisorban várta; itt a megye nevében Kénosi Béla főjegyző üdvözölte. A f.-boldogfalvi tetőn Udvarhely polgársága által alakított lovas-banderium vette körül a püspöki kocsit és Ud-

varhely végében a polgárság nevében Liszkai Károly üdvözölte. Itt voltak az ipartársulatok zászlóikkal és zene mellett vonult be Daniel Gábor főispán és főgondnok lakására.

September 19 én reggel utazott a püspök H.-almás felé Daniel Gábor főgondnok és többek társaságában. A kénosi tetőn a széke-lyek által szervezett lovas banderium zászlókkal várta.

H.-Szt.-Mártonban diszkapu és nagy sokaság, a hol az unitá-rius papság nevében Darkó Sándor esperes üdvözölte. Oklánd végén szintén diszkapu, hol Jakab Gyula szolgabíró köszöntötte. Innen 150 lovas banderium és hosszú kocsisorral vonult fel H.-Almásra, hol három diszkapu volt felállítva. A legalsónál gyűlt össze H.-Almás közönsége; itt helybeli pap Sándor Lajos tartott üdvözlő beszédet.

H.-Almásra volt már ekkor a két homoródiak intelligentiája és a népnek színe-java valláskülönbség nélkül. A templomi ünnepély 11 órakor vette kezdetét. A „Hiszek és vallok egy Istent“ kezdetű ének egy pár versének eléneklése után szószékre lépett kénosi lelkész Kisgyörgy Sándor, a ki e száz éves ünnepélyhez méltó imát mondott; eltelve azon magasztos érzelemtől, a mely ily alkalmakkor szokta áthatni a lelket.

Jubileumi beszédét, Ézsaiás 41. rész, 10. verse szerint ez igékre alapította: Ne félj, mert én veled vagyok; meg ne ret-tenj, mert én vagyok a te Istened, ki tégedet meg-erősítek és az én igazságomnak jobbkarjával támog-attalak tégedet.

A bevezetésben tárgyalja, hogy ma nagy szerepet játszik a hála és kegyes emlékek adója. A különböző nemzetek egyes nagy embe-reik, jeleseikre, a kik a nemzeti élet fejlődésére jótékony befolyással voltak, nagy hálával emlékeznek. E szép vonás a vallásos érzésen alapul, a krisztusi szereteten, úgy a nemzeti életben, mint az egy-ház terén.

A nemzeti élet, úgy, mint az egyház terén, minden nagyobb alkotás sok küzdelemmel, akadályllyal jár; de Isten soha sem szünt meg erős paizszal körülvenni azokat, kik az ő szent ügyében fárad-oztak és kitartók voltak; szólván hozzájuk: Ne félj, mert én veled vagyok stb.

És ha az emberek a közboldogság keresésében kitünve s kor-társaik felett kimagasulva, örök emlékezetben maradnak, vajjon nem méltók-e hálás emlékezésünk tárgyaivá tenni templomainkat is, mint a sötétség, tudatlanság mindég vésszel fenyegető tengerén felállított világitó tornyokat, a melyek vezérlő fényei az Isten ismerete felé törekedésnek, hirdetői Isten dicsőségének, örökké tápláló forrásai a valláserkölciségnek s kiinduló pontjai Isten országa terjedésének.

Beszédében tárgyalja tovább a multat és jövőndőt. A kép-zelet szárnyain visszaszáll a mult időkbe s rajzolja, hogy az akko-riak mily töprengéssel, aggodalommal, de a mellett mily nagy buzgó-sággal és komoly elhatározással fogtak e szent ház építéséhez. És ma, egy század multán, azon boldog lelkek társaságából senki sincs jelen, mind eltávoznak. S hogy mégis lennének, a kik bizonyágot

szólnának az ősök templomépítési nagy munkájáról s felszentelési szent örömről, hárman megmaradának: az örökké való Isten s az ő szent óltalmában e most is épen álló anya-szentegyház és a ti lelkeitekben élő hív emlékezet.

Rámutat az ősök, az apák erényeire, munkásságára, azon kitartásra, a melyet a nehéz időkben tanusítottak. Hogy meritették itt e szent házban az élet italát, szereztek erőt és bátorságot az igaz ügy, a szent cél elérésére, s miként nyertek vigasztalást, ha keserűség érte és nyugodalmat, ha a világ háborgatta. Ezek és hasonlók ecsetelése után rátért a jövőndőre.

Az ősök e kemény falak emelésével csak hasonló munkától mentették fel az utódokat, de nem ennek belső lelki építésétől. Ama belső lelki templom építéséhez oly dolgokra kívánja irányozni a hitek munkás törekvéseit, melyek tegyék állandóvá, rendíthetlenné az épületet, hogy a jövő száz év után is legyenek a kövek mellett szívek is az emlékezetre.

Erkölc, vallásosság, nevelés, jó példaadás, ezekből épül a belső, lelki templom. Ezek fejtegetése után felhívja a hiveket, hogy e templomot, most az első száz év végén, mint szent örökséget a múlt-ról, az apák vallásosságának pecsété alatt, vegyék át s adják át a jövőnek hívségök kezességével.

Ez rövid vázlata az ékesen előadott és jól kidomborított jubileumi beszédnek.

Következett erre helybeli lelkész Sándor Lajos által, a templom építése történetének előadása.

A szóhagyomány szerint az első templom H.-Almástól déli irányban néhány száz lépésnyire állott fenn 1690-ig. Helyét s kicsiny kiálló romját ma is csonka templomnak hívja a nép.

A második templom e mostanától keleti irányban egy magas dombon 100 évig állott. A talaj ingadozó levén, előbb ledől a torony s utánna hasznavehetetlenné vált a templom. Új templomot kellett emelni alkalmasabb helyre, még pedig az akkori unitárius hallgatóságnak, vagyis 900 léleknek megfelelő terjedelemmel.

Az építési határozat megtörtént, de nehézségek állottak a kivitel eleibe. Nem volt hely és pénz, de megvolt a szent ügy sikerében való hit és bizalom; megvolt a lelkesültség, nagyot és kicsinyt egyformán átható áldozatkészség. A helyet öt birtokostól kicserélték s miután az építhetésre a kir. gubernium engedélyét kinyerték, — mi azon feltétel alatt adatott meg, hogy az építésnél senkit az önkéntes adakozáson kívül egyébbel terhelni nem szabad, — 1785. tavaszán, egy építőmesterrel megkötötték a szerződést, még pedig oly formán, hogy a 14 öl magasságu torony, 15¹/₂ öl belvilágu, 5 öl szélességű és 6-öl magasságu templom falazatát, a mostani párkányszattal, ékitménnyel, oszlopokkal, bolt-ivekkel felépíti egy ezer magyar forintért, s 150 véka buza, 80 véka zab, és egy mázsa szalonnáért. Ehez járul az építés ideje alatt hetenként két véka borsó, egy fél ejtel pálinka, (félkupa) 10 juhraló turó, minden gazdától egy kupa liszt és 10 tojás. A torony és templom került 4055

magyar forintba és 72 pénzbe; a kőkerítés pedig 271 magyar forintba és 54 pénzbe, az anyagok és napszámokon kívül.

A mostani viszonyok és építések költségvetései szerint ez valóban csekélynek látszik, de az akkori pénz szerint nagy összeg volt; mit az ősök csak úgy tudának előállítani, hogy az egyesek adományai mellett, a birtokosság a szent célra átadta két évi makk-termését; a négy malom tulajdonosai malmaik minden jövedelmét; a falun alóli rétség birtokossai kaszálóik szénatermését és pedig mind több évre.

A családok munkabíró tagjai reggelenként kétfelé váltak, fele ment a mezőre, másfele pedig az Istenházára dolgozni s így megleve tartva a rendelet: hogy senkit az önkéntes adomány munkán kívül terhelni nem szabad. E szerint az ősök lelki örömmel, édes megelégedéssel irhatták fel szembe a szószékkel a templom falára: „az unitárius ekklezsia a maga erején.”

Használathá vétetett a templom már 1786-ban s felszenteltetett 1793-ban Lázár István püspök által. Barabás Sámuel volt a lelkész és Gothárd Dániel a curátor; a főbb gond nekik jutott az építés ideje alatt.

Nagyobb mértékben járultak az építéshez a Mihály, Sándor, Kovács, Baczó, Gothárd, Szondi, Szabó, Sebestyén, Rigó, László, Pál, Kenyeres, Miklós, Józsa, Barra, Boér, Benczö, Farkas, Bencze, Lőrincz, Beke, Bóka, Bodor családbeliek. Százakra megyen azoknak száma, a kik kisebb-nagyobb mértékben hozzájárultak a templom építéséhez. Igazolja ezt az is, hogy a templomi székek mind családi neveket viselnek.

Az egyház azokat, a kik a templom építésénél magukat kitüntették, meg akarván jutalmazni, 1791-ben felszólította a családokat, hogy válasszanak családjaikból 36 tagot s ezek bírálják el igaz lelkiismeret szerint a templom építése körül tett áldozatokat és érdemszerint határozzák meg az ülőhelyeket. A mint akkor elhatározták, úgy van ma is. A hová ült a nagyapa, oda ül ma az unoka is. Sőt az egyház a más vallásuaknak is jelölt ki helyet.

A székekben mind kor szerint ülnek; legkívül a legidősebb és legbelől a legfiatalabb. A legidősebb férfi jó elől ki a templomból, utána párjával a többi és végül a legfiatalabb. Így volt ez ősidőktől fogva s így van ma is.

E történelmi előadást egy remek elő és utóbeszéd köritette.

Szószékre állott ezután a püspök. Mély csendesség lett a főpásztori igét szomjuhozó nép között. E nép hallomásból ismerte ugyan az ékesen és elragadóan szónokló főpapot, de eddig nem hallhatta. Most színről-színre láthatta s elmondotta bizonyára magában: ma lett üdvössége háznak.

Beszéde elején említé, mennyire fájtna szívének, ha a halmási szent ekklezsia ez öröm innepén részt nem vehet. De elhagyta más teendőit s eljött, hogy örvendjen az örvendezőkkal.

Mint előtte szóló ecsetelé, csak kormányi engedéllyel lehetett, ezelőtt száz évvel, templomot építeni. Mennyire másként van most!

És mégis azt mondjuk, hogy a régi idők jobbak voltak a mostaninál. Nemde, nem megfordítva van-e? Ezelőtt száz esztendővel a kormányi engedély mellett épített templomokban énekelhettük ugyan: „Hiszek, és vallok egy Istent,” de csak csendesen, hogy messze ne hallják. Ma bárhol e széles hazában építhetünk templomot engedély nélkül is, ha módunk engedi s énekelhetjük a „Hiszek és vallok egy Istent” hangosan, nemcsak, sőt visszhangot hallunk erre a hatalmas Angliából és a szabad Amerikából is. Hitrokonaink, testvéreink vannak ott is.

Mint hallatok, folytatata tovább, száz évvel ezelőtt ez ekklézsia népessége 900 lélekből állott, ma felül van az 1600-on. Akkor az erdélyi unitáriusok száma is alig volt 26 ezer, ma kétszer annyinál is több. Ezek is bizonyítják, hogy e tekintetben a mai idők jobbak a régieknél.

Általában nagyon érdekesen tárgyalta a száz év előtti és a mostani időt s mutatta fel, hogy a mai mégis tán sok tekintetben jobb annál. Végül főpásztori áldását adta s a jövőre nézve Isten oltalmába ajánlotta a templomot, az ekkléziát.

Következett a h. ujfalvi pap Máté Sándor általános figyelmet keltett urvacsorai beszéde, fűszerezve a bibliából vett szép és tartalmas idézetekkel. Urvacsorával éltek vagy ezeren, ha többen nem.

A templom kilencztizedrészben a vendégek által volt elfoglalva, a helybeliek csak az urvacsorához mentek bé.

Templomozás után, az iskola három tanterméből alakított nagy teremben 200 teretekű ebéd volt. Itt is, mint a templomban, elsők voltak a vendégek. Helybeli alig volt egynehány. Köszöntve lett a király, a püspök, a főgondnok stb. Főgondnok ur figyelmébe ajánlotta az almásiaknak, hogy e százéves ünnepély emlékére állítsanak a községbe egy kisdéd-óvót. A püspök gyönyörűbbnél gyönyörűbb pohárköszöntőket mondott az ekkléziára, a más vallásukra stb.

Ebéd végével a presbyterium lett bemutatva a papi háznál a püspöknek, ki a közügyek iránti meleg érdeklődésre kérte fel őket. Ezután a szeretett főpásztor és az általános köztiszteletben álló főgondnok elutaztak. Karácsonfalváig lovas banderium és többen koszikon kísérték.

Igy folyt le a h.-almási templom száz éves jubileuma. Sokáig fog ez, az ott jelen voltak emlékezetében élni.

S hogy értékesebb legyen ez ünnepély, igyekezzenek a h.-almási atyafiak, az irántok mindig melegen érző főgondnok ur becses ideáját, t. i. a kisdéd-óvót már a közeljövőben megtestesíteni és ezzel is megmutatni, hogy az áldozatokban kitünt ősöknek méltó utódai kívánnak lenni.

SÁNDOR JÁNOS.

BÖLÖNI FARKAS SÁNDOR VISZONYA KAZINCZYHOZ.

(Kovács Lajos művéből.)

Kovács Lajos, miskolci tanártól egy sok gonddal és tárgy-szeretettel irt figyelemreméltó füzet jelent meg e czimmel: „Kazinczy Ferencznek, mint költőnek és prózairónak jellemzése“, melyben Kazinczynak és Bölöni Farkas Sándornak egymáshoz való viszonyát oly érdekesen írja le, hogy az ide vonatkozó részletet jónak látjuk egész terjedelmében közölni. Bölöni Farkas S-ról folyóiratunk több közleményt hozott. Jakab Elek tollából életrajzát (5-k köt.) gróf Kun Gézá-tól bevezetéssel és jegyzetekkel leveleit (19. 20. köt.) Hadd álljanak hát itt eme jelesünkről az alábbi jellemző sorok is:

„Több fényt vet Kazinczyra a Bölöni Farkas Sándorral folytatott levelezés. Ezt a fiatal író t ugyanis oly szeretettel csatolta magához, mint barátai közül egyet sem. Két egymással mélyen rokonszenvező lélek találta itt meg párját. Kazinczy levelei ezekben emelkednek fel a költői próza magaslatára. Bölöni Farkas Sándort Kazinczy magyar Schillernek nevezi s ezt annak eszményi gondolkozása módjáért teszi. Benne a már öregedni kezdő veterán író magát mintegy megújnodni látja s eszébe jut ifjúsága, melyben ő is ilyen nemes, magasrátörő elvekkel indult a világba. A rajongásig szereti s ekkép ír neki: „Ime barátom, te vagy az én egyem. Ezt éreztem én, mikor első levelem hozzád repült, midőn téged ama ház mellett is, melyet közöttünk a kor teszen, nem úgy tekintettek, mint barátom, a ki engem szeret és a kit én szeretek, hanem mint társamat“. Kazinczy mihelyt észrevette Bölöni jeles tehetségeit, azonnal utasításokkal látja el, hogy mit és hogy tanuljon. Írja neki, hogy keveset olvasson, de gonddal és sohasem középszerű írók firkálásait. „Nyugtalanul várom azt a pillantást, melyben téged megölehesselek, s az a pillantás csatoljon össze bennünket örökre! . . .“ Majd önérettel tekint vissza életpályájára, s noha dicsekedni nem szokott, Bölöninek nyíltan azt mondja: „Tekints vissza azon időre, mikor én nemzetünk írói közt felléptem, s látni fogod, mi volt akkor a nyelv, s mi most, nem épen kistekintetű fáradozásaim után és által! Elmondja, hogy kellett utat törnie; memyit kellett törnien; hanem aztán így végzi: